

DODATI ŽIVOT GODINAMA, A NE SAMO GODINE ŽIVOTU

Trenutno smo svedoci jednog od najvećih demografskih preokreta u istoriji čovečanstva. Produženje očekivanog životnog veka i pad stope nataliteta menjaju strukturu stanovništva svetlosnom brzinom, što pred savremeno društvo postavlja kompleksne sociološke, ekonomske i etičke izazove. Dugovečnost, koju opravdano slavimo kao uspeh savremene medicine i javnog zdravlja, sa sobom donosi hitnu potrebu za uspostavljanjem novog smisla naših vrednosti, sistema nege i međugeneracijskih veza. Starost, naime, ne sme biti samo pasivno produžavanje godina, već razdoblje aktivnog, sigurnog i ispunjenog života. Da bi to postigli, kao društvo moramo prevazići ukorenjene stereotipe i prepoznati da pitanje starenja nije pitanje „drugih“, već pitanje naše zajedničke budućnosti.

Dugovečno društvo – civilizacijsko dostignuće koje zahteva novi društveni dogovor

Starimo od rođenja, samo što u samom početku nismo sposobni da to osvestimo, dok se kasnije opterećujemo životom koji živimo i, preplavljeni svakodnevicom, nemamo vremena da to razumemo. Previše vremena i misli posvećujemo prošlosti i budućnosti, umesto da se posvetimo trenutku u kojem živimo. Prošlost ne možemo promeniti, a budućnost ne zavisi uvek od nas. Starićemo, koliko god se trudili da starost usporimo. Da ne bude zabune, to ne znači da ne treba da živimo zdravo – daleko od toga. Starenje je, dakle, neizbežan deo životnog ciklusa, ali se društvena percepcija i iskustvo starosti duboko razlikuju. Umesto da se posmatra kao prirodan i dragocen proces, starenje se prečesto suočava sa stigmom koju pokreću ejdžizam i duboko ukorenjeni stereotipi. Oni se ogledaju u uverenju da je starost sinonim za nemoć, smanjene sposobnosti i teret za društvo. Međutim, starenje možemo i moramo transformisati u izazov, u priliku za rast, mudrost i dalji doprinos. Ključni korak u tome jeste podsticanje međugeneracijske saradnje, kao i razmena znanja, iskustava i perspektiva među različitim starosnim grupama, što obogaćuje sve uključene strane. Mladi mogu učiti iz životnog iskustva starijih, dok stariji mogu ostati u toku sa novim trendovima i tehnologijama, čime se smanjuje digitalni jaz. Takva saradnja ruši stereotipe i gradi mostove razumevanja. Budućnost brige o starijima ne leži samo u institucionalnoj nezi, iako ona ostaje važna za one kojima je potrebna i koji, naravno, mogu da je priušte. Sve veći naglasak mora biti na vaninstitucionalnoj nezi, koja starijima omogućava da ostanu u domaćem okruženju, očuvaju autonomiju i budu aktivno uključeni u zajednicu. U tome, razume se, najvažniju ulogu imaju srodnici (deca), ali i sami stariji koji su spremni da prihvate ovakav vid nege. Ta podrazumeva razvoj usluga u kući, dnevnih centara i programa pomoći koji podržavaju

samostalan život. Pored svega toga, ne smemo zaboraviti na sprečavanje nasilja nad starijima, koje je, nažalost, i dalje gorući problem. Bilo da je reč o fizičkom, psihičkom, finansijskom nasilju ili zanemarivanju – nasilje je neprihvatljivo i zahteva nultu toleranciju. Potrebno je podizanje svesti javnosti, edukacija stručnjaka i uspostavljanje efikasnih mehanizama za prijavu i rešavanje ovakvih slučajeva. Nikako ne smemo zaboraviti na ulogu porodice i moramo kritički priznati da se najviše nasilja dešava kod kuće, skriveno od očiju javnosti. Žal, toga ima mnogo i u okviru institucionalne nege starijih. Upravo zato na ovom mestu apelujem da uz starije u domovima za stare i drugim oblicima nege moraju stajati emotivne i empatične osobe koje su spremne da im pomognu. Tačno je, osoblja nedostaje, i upravo zato će politika morati da se pobrine za manje međusobnih obračuna, a više za društvo kao celinu. Od najmlađih do najstarijih. Važan izazov sa kojim se suočavamo jeste uspostavljanje održive dugotrajne nege. To zahteva celovit sistem koji obuhvata zdravstvenu negu, socijalnu podršku i finansijsku održivost. U nadi da će se nastaviti nadogradnja onoga što je započeto u prošlosti, uveren sam da će sve to doneti dodatnu korist starijima. Rešavanje ovog pitanja je ključno za obezbeđivanje dostojanstvenog starenja za sve. Pravo tako je neophodna i reforma penzionog sistema koja će penzionerima pružiti finansijsku sigurnost i odraziti izmenjenu demografsku sliku. Politika bi trebalo da stane na stranu ljudi koji su je birali i da im omogući život dostojan čoveka. Umesto što sebi podižu plate, političari bi trebalo da teže tome da uslove za primeren život imaju svi, a ne samo nekolicina. Ne zaboravimo na socijalnu državu, koju politički sistem pokušava da potkopa, težeći tome da obezbedi više za bogate, a manje za siromašne i ranjive društvene grupe. Starost, nažalost, nije uvek lepa. Kod mnogih ljudi obeležena je bolestima, fizičkim ograničenjima i hroničnim bolovima, što snažno utiče na kvalitet života. Iako društvo teži aktivnom i dostojanstvenom starenju, realnost mnogih je drugačija: dugi dani u usamljenosti, nemoć, gubitak samostalnosti i patnja uzrokovana bolešću. U takvim trenucima rasprava o evtanaziji postaje posebno osetljiva, jer se prepliće sa pitanjima dostojanstva, saosećanja i prava na mirnu smrt. Rasprava bez političkog mešanja i sa mnogo većom merom saradnje svih aktera: onih kojima je pomoć potrebna, njihovih bližnjih i društva kao celine. Izuzetno je važno da starost pronalazi podršku kroz celovitu negu, oslonac bliskih osoba i stručnu pomoć, ali društvo ne sme da zatvara oči pred činjenicom da za neke život u dubokoj starosti može postati nepodnošljiv teret. U takvim slučajevima oni zaslužuju razumevanje, poštovanje njihove volje i, pre svega, ljudski odnos. Ovo je duboko etičko pitanje koje otvara razmišljanje o čovekovom pravu na dostojanstvenu smrt, posebno u slučajevima neizlečivih bolesti i nepodnošljive patnje. Zagovornici ističu važnost poštovanja autonomije pojedinca i prava na odlučivanje o sopstvenom životu i smrti, dok protivnici upozoravaju na opasnost od zloupotreba, umanjivanja vrednosti života i pritisaka na ranjive grupe. U ovoj osetljivoj ravnoteži između saosećanja i zaštite, ključno je obezbediti stroge etičke, pravne i stručne okvire koji omogućavaju da evtanazija – tamo gde je dozvoljena – ostane izuzetna i dobro

promišljena odluka, a ne društvena norma. Bez obzira na stav, rasprava o evtanaziji zahteva otvoren dijalog, duboko razumevanje ljudske patnje i nepokolebljivu posvećenost očuvanju dostojanstva života sve do njegovog prirodnog ili izabranog kraja. Budimo svesni da je starenje privilegija (ponosni i srećni mogu biti oni koji su dočekali duboku starost, s obzirom na to koliko je život prolazan i kako ga, između ostalog, kroji i surova sudbina), a ne prokletstvo. Naše društvo mora prepoznati vrednost i potencijal starijih ljudi. To podrazumeva poštovanje, inkluziju i stvaranje okruženja koje omogućava aktivno i ispunjeno starenje. Samo tako ćemo moći da izazove starenja preoblikujemo u prilike za bogatije i saosećajnije društvo za sve generacije.

Manifest za budućnost: Kako postati društvo empatije i uzajamnosti

Misao kojom završavam ovo pisanje o starenju nije samo izazov, već i upozorenje i opomena budućim generacijama: „**Ko poštuje starost, poštuje sam život.**“ Neka nam ona služi kao kompas u društvu koje prečesto veliča mladost i efikasnost, zaboravljajući pritom da bez prošlosti nema budućnosti. Poštovanje prema starijima nije samo izraz kulture, već temelj humanog i solidarnog društva. Neka starenje bude priznato kao vreme sazrevanja, refleksije i doprinosa – vreme u kojem život ne gubi na vrednosti, već dobija na dubini. Zato negujmo društvo u kojem se svaki pojedinac, bez obzira na godine, oseća viđenim, saslušanim i cenjenim. U tome se krije istinska moć ljudske zajednice. Želim da ove reči ne ostanu samo pusta želja na papiru. Starije društvo, u kojem se nalazimo već duže vreme, unosi u nas tri ključne lekcije za budućnost koje bi vredelo uzeti u obzir. Potrebno je prihvatanje sopstvene prolaznosti kao izvora mudrosti. Suočavanje sa starenjem zahteva psihološki pomak pojedinca. Kada prestanemo da bežimo od sopstvenog starenja i prihvatimo ga kao prirodan završetak životnog putovanja, počinjemo više da cenimo sadašnjost. Zdrav stil života, briga o mentalnoj vitalnosti i pravovremeno planiranje starosti lična su odgovornost svakog od nas. Neophodna je sistemska promena umesto stalnog gašenja požara, kome smo svedoci sve vreme. Država i donosioci odluka moraju razumeti da stabilna dugotrajna nega, pravedne penzije i dostupno zdravstvo nisu trošak, već osnovna investicija u društvenu sigurnost. Prelazak na deinstitucionalizaciju mora postati prioritet, pri čemu lokalne zajednice moraju postati sigurne tačke koje sprečavaju socijalnu izolaciju starijih. Da li smo sposobni za nultu toleranciju prema guranju starijih na marginu? Veliko pišem o ljudskoj empatiji u nadi da će nas ona jednom zauvek dotaknuti. Društvena empatija se, naime, meri time koliko smo sposobni da se uživimo u razumevanje potreba svih, a pre svega najranjivijih. Prevažilaženje ejdžizma zahteva kontinuiranu edukaciju, i to od samog početka vaspitno-obrazovnih procesa. Mladi u starijima moraju prepoznati mentore i čuvaru istorijskog sećanja, dok stariji moraju dobiti prostor da nesmetano izražavaju svoj potencijal. Starenje društva ne bi trebalo da nas ispunjava strahom, već poštovanjem prema pređenom putu. Kada kao zajednica budemo sposobni da

osiguramo da poslednje poglavlje života svakog pojedinca bude okruženo dostojanstvom, sigurnošću i ljubavlju, moći ćemo ponosno da kažemo da smo izgradili istinski civilizovano i humano društvo.